

Ринок фінансово-банківських послуг

Жанна ДОВГАНЬ

**ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ
ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН
НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ**

Резюме

Визначено тенденції впливу світової фінансової архітектури на фінансову стійкість національних банківських систем. Обґрунтовано загрози та можливості для забезпечення фінансової стійкості банківської системи (ФСБС), що виникають внаслідок впливу на неї міжнародних фінансових відносин. Основну увагу зосереджено на виявленні взаємозв'язку між рівнем фінансової стійкості банківської системи та рівнем зовнішніх запозичень банківського сектору України.

Ключові слова

Фінансова стійкість банківської системи (ФСБС), світова фінансова архітектура, глобалізація, міжнародний рух капіталу, резервні валюти, МВФ, кредити.

© Жанна Довгань, 2013.

Довгань Жанна, докт. екон. наук, професор, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

Класифікація за JEL: G21, F33, F50.

Постановка проблеми. Міжнародні фінансові відносини являють собою один з найважливіших та найскладніших елементів функціонування світового ринкового механізму. З розвитком процесу інтернаціоналізації більшої фінансово-господарських зв'язків зростають обсяги міжнародних потоків товарів і послуг, у складі яких рух кредитного капіталу посідає особливе місце. Саме тому міжнародні фінансові відносини мають доволі специфічний вплив на розвиток законів грошового обігу в рамках національної економіки окремої держави. Зважаючи на процеси інтернаціоналізації та глобалізації, дедалі більше країн поступово об'єднується в одну фінансову спільноту. Проте значна залежність слаборозвинених країн та країн, що розвиваються, від іноземного капіталу спричиняє проблеми порушення фінансової стійкості національних банківських систем через коливання у світовому економічному просторі, тобто від факторів, що можуть безпосередньо і не впливати на ці країни. Отже, з розвитком процесів інтернаціоналізації фінансово-господарських зв'язків банківські системи починають дедалі більшою мірою залежати від міжнародних фінансових відносин, що створює нові загрози для фінансової стійкості банківської системи (ФСБС), а це, у свою чергу, зумовлює актуальність теми наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні засади дослідження умов стійкого розвитку фінансових систем закладено у працях Ф. Аллена, Т. Бека, А. Бергера, Н. Валккса, Д. Даймонда, Е. Деміргук-Кунт, Е. Крокетта, М. Куїнтіна, М. Є. Мамонова, Р. Раджана, Дж. Тобіна, Х. Мінскі, Ф. Мишкіна, Г. Шиназі та ін. Досліджуваний проблематиці присвячено також цілу низку наукових праць вітчизняних економістів, зокрема: О. І. Барановського, А. П. Вожжова, О. Д. Вовчак, В. М. Гейця, О. В. Дзюблюка, І. Б. Івасіва, В. В. Корнеєва, В. М. Кочеткова, Б. Л. Луціва, А. М. Мороза, Л. О. Примостки, М. І. Савлука та інших. Разом з тим, аналіз наукової літератури з теми дослідження дає змогу стверджувати, що не вирішеною остаточно залишається низка теоретичних і прикладних проблем. При цьому поза увагою науковців залишаються питання впливу міжнародних фінансових відносин на ФСБС окремих країн світу.

З огляду на це, **метою статті** є виявлення загроз та можливостей для банківської системи України, що виникають внаслідок впливу світової фінансової системи, що, у свою чергу, дасть змогу окреслити напрямки коригування зовнішньоекономічної політики України в контексті підтримки ФСБС.

Виклад основного матеріалу. Вплив міжнародних фінансових відносин на фінансову стійкість банківських систем відбувається за кількома напрямками: функціонування світової фінансової системи; міжнародний рух капіталу; процеси глобалізації; вплив міжнародних кредитних рейтингів [1]. На рис. 1 представлено авторський погляд щодо їхнього впливу на фінансову стійкість банківської системи.

Основний аспект впливу світової фінансової системи на фінансову стійкість національних банківських систем полягає в тому, що, інтегруючись у світовий фінансовий простір, банківські системи втрачають свою автономність і починають дедалі більше залежати від світових економічних процесів. Важливим для розуміння напрямків впливу на фінансову стійкість банківських систем з боку світової фінансової системи є вивчення її основних структурних елементів, зокрема: резервні валюти; світові гроші; міжнародна валютна ліквідність; режим валютного курсу, валютні обмеження, паритет і конвертованість; міжнародний валютний ринок; міжнародні валютно-фінансові організації; міждержавні угоди [2].

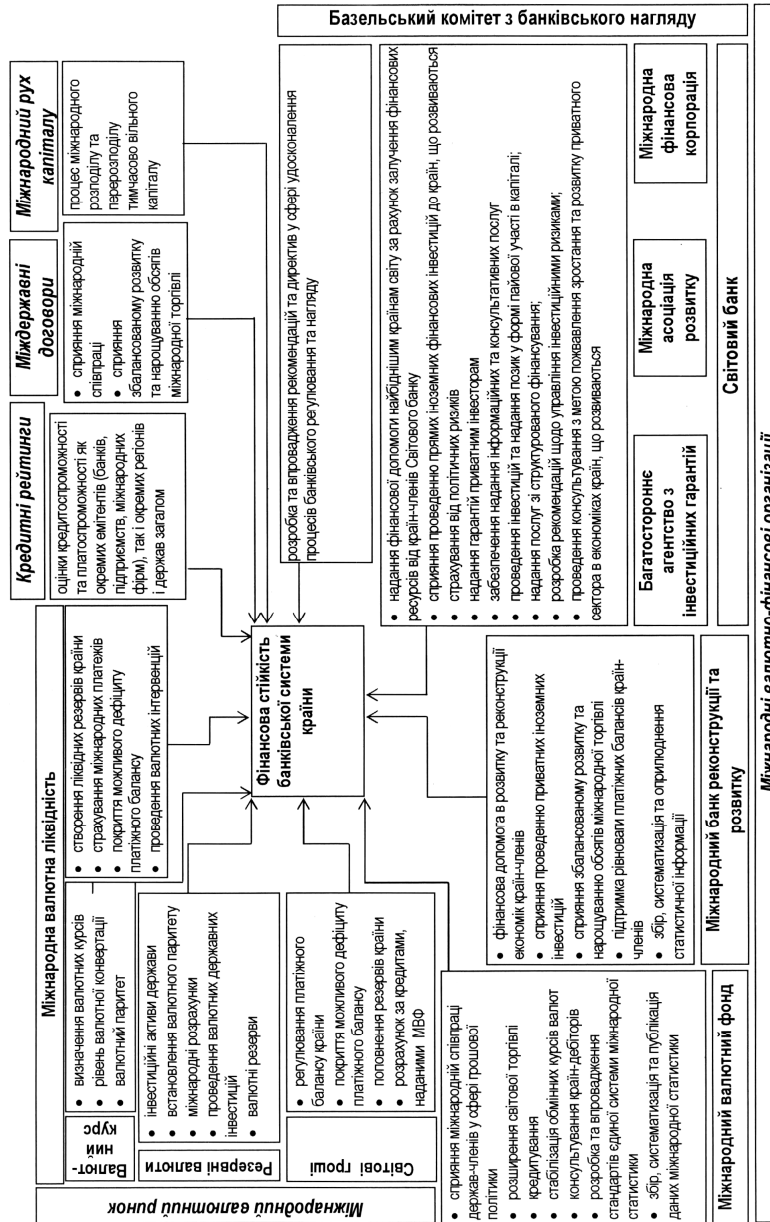
Глобалізація є одним з найбільш дискусійних питань сьогодення, оскільки знаходить доволі велику кількість позитивних та негативних відгуків у суспільстві, від експертів у різних галузях, політиків тощо. Особливий вплив процеси глобалізації мають на економічну, а отже, і фінансову сферу. Це, у свою чергу, значно впливає на розвиток банківських систем країн та їхню фінансову стійкість.

Зростання значення процесів економічної глобалізації відбувається в різних напрямках, що, відповідно, зумовлюють її вплив на фінансову стійкість банківських систем. До таких напрямків можна віднести: різке збільшення масштабів і темпів переміщення фінансового капіталу; перевищення темпів зростання світової торгівлі над реальним ВВП країн; створення глобальних фінансових ринків, що працюють у реальному часі цілодобово протягом року; поглиблення тенденції до значного перевищення в суспільстві значення фінансового сектора над реальним; популяризація та швидке вдосконалення інформаційних технологій, що прискорюють рух капіталу, а це гіпотетично включає в себе можливість швидкого руйнування сталих економічних систем [10].

Незважаючи на представлені вище напрямки, доволі важко сказати, які саме фінансово-економічні наслідки несе в собі окремо процес глобалізації. Так, даний процес включає всі фактори, притаманні світовому фінансовому простору. *Таким чином, на сьогодні майже будь-які проблеми, що спричинили порушення фінансової стійкості банківської системи країни в результаті впливу зовнішніх факторів, можна вважати наслідком глобалізаційних процесів.*

Рисунок 1

Напрями впливу міжнародних фінансових відносин на ФСБС

Разом з тим, існує можливість виділити їхні позитивні та негативні аспекти:

а) позитивні:

- забезпечення більш швидкого, легкого та ефективного фінансово-господарського взаємозв'язку між країнами та їх банківськими системами (внаслідок поступового розвитку кореспондентських зв'язків між ними);
- створення умов доступу бідних країн до світових фінансових потоків і передових досягнень НТП, що сприяє вдосконаленню принципів ведення банківської діяльності та якості обслуговування клієнтів;
- забезпечення економії власних фінансових ресурсів за рахунок залучення іноземного капіталу;
- сприяння планетарному процесу фінансово-економічного розвитку;

б) негативні:

- створення периферійної моделі економіки, що автоматично переносить основний процес фінансово-економічного зростання на промислово розвинені країни;
- відплив сировини, висококваліфікованих кадрів у розвинені країни;
- руйнування малого бізнесу за рахунок витіснення його середнім та великим, що значно звужує клієнтську базу банківських установ;
- поширення на бідні країни значної фінансової конкуренції, що негативно впливає на діяльність банківської системи та комерційних банків;
- збагачення розвинених країн та поступове зростання бідності у слабкорозвинених [11].

Таким чином, подальше створення єдиного фінансово-економічного простору разом із безумовними позитивними ефектами має також низку недоліків. Це свідчить про необхідність більш детального та чіткого управління банківськими системами для забезпечення їх оптимального функціонування та фінансової стійкості, незважаючи на можливі негативні впливи глобального економічного простору.

Фінансова стійкість банківської системи значною мірою залежить від надійності тих **резервних валют**, що становлять основу її валютних резервів. Тобто, фактично виникає економічний парадокс – валютні резерви країни, що накопичуються нею для збереження власної платоспроможності та для хеджування від можливих наслідків фінансових криз, можуть одночасно стати джерелом політичної та економічної нестабільності, що є наслідком не лише внутрішньодержавної економічної ситуації, а й, що найголовніше,

впливу несприятливих економічних коливань міжнародної валютної системи. Саме з цих причин виникає потреба в адекватному формуванні валютних резервів, які змогли б забезпечити національну фінансову безпеку. Основною резервною валютою для Національного банку України є долар США, а загальний обсяг золотовалютних резервів України, за підсумками 2012 р., зменшився на 22,8 %, або на 7248,42 млн доларів, із 31794,61 млн дол. до 24546,19 млн дол. [3].

Таким чином, фінансова стійкість української економіки, а отже, і банківської системи значною мірою залежить від діяльності Національного банку з оптимізації структури валютних резервів до умов міжнародного економічного середовища.

Світові гроші є інструментом обслуговування міжнародних валютно-розрахункових відносин та приймаються кожною державою за певний еквівалент вартості вивезених з неї цінностей. Ними можуть виступати вільноконвертовані валюти, спеціальні міжнародні та регіональні платіжні одиниці. Світові гроші мають особливе значення для забезпечення фінансової стійкості банківської системи країни, оскільки більшість країн світу перебувають у різних валютних об'єднаннях, що робить їх залежними від негативних впливів мінливого міжнародного середовища.

Рівень міжнародної валютної ліквідності відображає здатність держави відшкодувати власні міжнародні фінансові зобов'язання у вигляді прийнятних для своїх кредиторів платіжних засобів. Якщо міжнародну валютну ліквідність розглядати з точки зору міжнародних валютно-фінансових відносин, то вона являє собою сукупність певних джерел кредитування чи фінансування світового платіжного обороту, а тому в повному обсязі залежить від достатності міжнародних резервних фінансових ресурсів. З погляду національної економіки, вона відображає платоспроможність держав.

Вплив міжнародної валютної ліквідності на фінансову стійкість банківської системи є дещо специфічним. Міжнародна валютна ліквідність формується в результаті співпраці між банківською системою країни та міжнародною економічною спільнотою на основі певних фінансово-валютних операцій. Тобто, міжнародна валютна ліквідність є екзогенним фактором щодо банківської системи, однак її ефективний рівень значною мірою залежить від принципів управління банківською системою з боку центрального банку (використання золотовалютних резервів, темпів їх скорочення та поповнення, якості їх використання тощо). Таким чином, хоч її вплив на фінансову стійкість банківської системи є зовнішнім, проте він багато в чому зумовлений внутрішніми факторами.

Важливими елементами світової фінансової системи є **режим валютного курсу, валютні обмеження, паритет та конвертованість**. За умови запровадження центральним банком *фіксованого* валютного курсу виникає ситуація встановлення курсу національної валюти на певному не-

змінному рівні відносно своєї «прив'язки». Існувала практика, коли центральний банк в умовах фіксованого валютного режиму встановлював різні валютні курси за різними операціями і таким чином формував режим множинності фіксованих валютних курсів у державі. Очевидно, що така позиція центрального банку не могла відповідати об'єктивним економічним процесам у світі. У кінцевому результаті, економічна, а отже, і банківська система країни можуть опинитися в умовах валютної ізоляції, що заважає подальшому економічному розвитку та зростанню країни. Негативним супутнім фактором введення режимів фіксованих валютних курсів є також довготривалість такої фіксації та прив'язки. Іншими словами, валютний курс усередині чи в кінці періоду фіксації може не відповідати економічній ситуації на початку такого періоду. У результаті цього може виникати проблема зростання темпів інфляції або невиправдано високих темпів дефляції в країні. *Фінансова стійкість банківської системи, як правило, тим вразливіша, чим більша державна регламентація та фіксація валютних курсів.*

За умови, коли в країні відсутні або частково відсутні валютні обмеження, встановлюється режим *плаваючого* валютного курсу. У рамках такого режиму курс може змінюватися відносно вільно, залежно від коливання попиту та пропозиції на ту чи іншу валюту. *Фінансова стійкість банківської системи за умови запровадження даного валютного режиму значною мірою залежить не лише від внутрішньодержавної економічної ситуації, а й від коливання попиту та пропозиції на валюту прив'язки в міжнародній валютній системі. Саме тому в цьому контексті з'являється фактор невизначеності, який і може стати причиною порушення фінансової стійкості національної банківської системи.*

У діяльності уряду та НБУ звичайною є практика використання *режиму валютного коридору*. Найбільш відомим прикладом такої практики є встановлення та поступовий перегляд у бік розширення курсового коливання гривні відносно долара США. *Незважаючи на те, що режим валютного коридору є найбільш адекватним до співвідношення попиту та пропозиції на валюту, він також передбачає значну лібералізацію валютного регулювання, що означає зниження рівня безпеки національної валюти та фінансової стійкості банківської системи.*

За допомогою міжнародного валютного ринку центральні банки можуть впливати на фінансову стійкість банківської системи своєї країни за такими напрямками: управління та оптимізація валютних резервів; проведення валютних інвестицій; регулювання рівня внутрішньодержавних відсоткових ставок; залучення фінансових ресурсів у вигляді кредитів для проведення внутрішніх операцій; регулювання диспропорцій у валютній структурі кредитних і депозитних портфелів банків.

З огляду на це, фінансова стійкість банківської системи залежить від ефективного співробітництва центрального та комерційних банків країн з

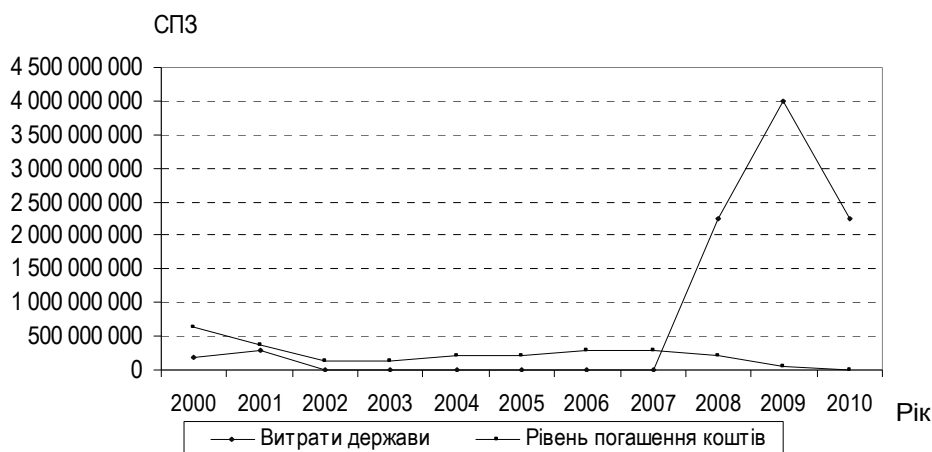
міжнародними валютними ринками. Їх оперативне реагування на несприятливі умови в національній економіці та коливання попиту і пропозиції на світових валютних ринках є основою забезпечення подальшого безкризового функціонування будь-якої держави.

Діяльність **міжнародних валютно-фінансових організацій** доволі суттєво впливає на фінансову стійкість не лише банківських систем, а й економік різних країн загалом. У цьому контексті особливе значення має *Міжнародний валютний фонд (МВФ)*, який є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй. Основу діяльності МВФ становить надання коротко- та середньострокових кредитів державам при виникненні дефіциту їх платіжного балансу. Однак, на відміну від простого банківського кредиту, кредит МВФ має одну доволі специфічну рису: як правило, його надають державам з одночасним виставленням певних рекомендацій та умов, що гіпотетично мають бути орієнтовані на стабілізацію економічної ситуації в країні.

З часу проголошення своєї незалежності Україна доволі тісно співпрацює з МВФ у сфері як отримання фінансової допомоги, так і державного регулювання, про що свідчить динаміка трансакцій (співвідношення між цільовими витратами та сумами погашеного боргу) України з МВФ (рис. 2).

Рисунок 2

Співвідношення між витратами України та погашеними коштами за кредитами МВФ [5]

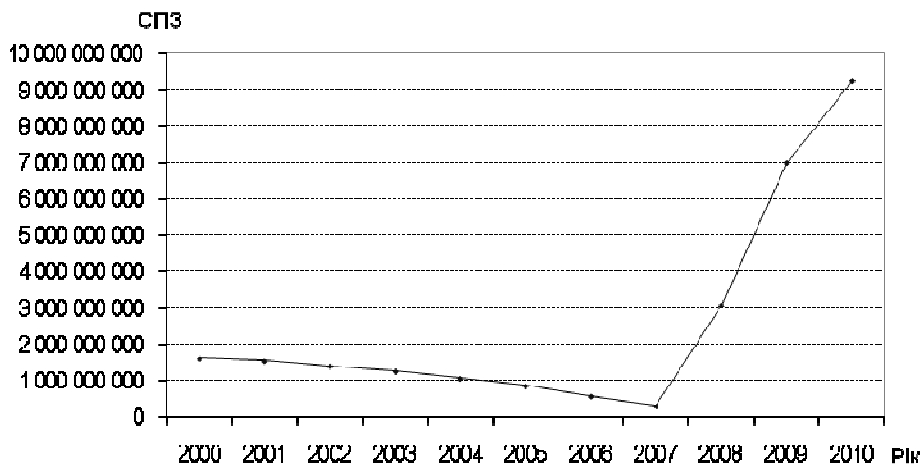

До початку 2007 р. Україна залучала значні фінансові ресурси від МВФ, проте поступово погашала свої зобов'язання: фактичні витрати в період 2002–2007 рр. перебували на рівні 0 СПЗ. Проте з початком світової фінансово-економічної кризи обсяги витрат стрімко збільшилися до 4 млрд СПЗ у 2009 р., після чого в наступному році зменшилися до 2,25 млрд. При цьому рівень погашення позик мав тенденцію до скорочення з 278 млн СПЗ у 2006 р. до 0 СПЗ у 2010 р. Тобто, ця динаміка вказує на складні структурні зрушення в економіці та на різке підвищення потреб у фінансуванні, що робить вітчизняну банківську систему залежною від позик МВФ.

Зростання обсягів непогашених кредитів (рис. 3) лише погіршує економічне становище та фінансову стійкість банківської системи України.

Рисунок 3

Обсяг непогашених кредитів України в МВФ [5]

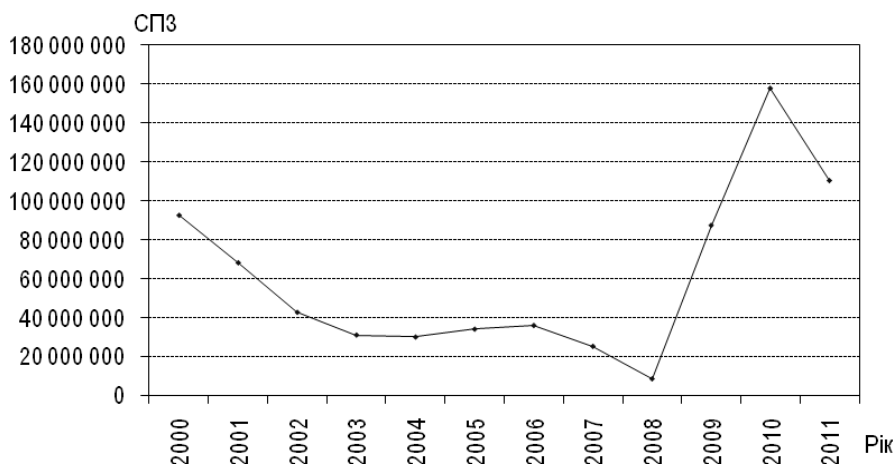

Дані рис. 3 вказують на поступове скорочення обсягів непогашених кредитів протягом 2000–2007 рр. із 1,5 млрд СПЗ до майже 300 млн СПЗ відповідно. Проте, починаючи з 2007 р., обсяг непогашених кредитів мав стрімку тенденцію до зростання та, за підсумками 2010 р., становив понад 9 млрд СПЗ, тобто, зріс у 30 разів лише за 3 роки. Ця тенденція вказує на руйнівний вплив, який здійснила криза на українську економіку у 2007 р., та тотальну потребу в залученні фінансових ресурсів у різні сектори економіки.

Проте необхідно також відзначити динаміку виплачених Україною відсотків за кредитами МВФ (рис. 4). Наведена на рис. 4 динаміка також відображає скорочення обсягів виплачених відсотків за зобов'язаннями України перед МВФ у період 2000–2004 рр. (з майже 90 млн СПЗ до близько 35 млн СПЗ відповідно), що збігається з періодом економічного зростання та зменшення обсягів залучених фінансових ресурсів від МВФ. У 2004 р., коли почалась фаза економічної нестабільності, спостерігалась більш тісна фінансова співпраця з фондом, що зумовило зростання обсягів кредитування та виплати відсотків до рівня 38 млн СПЗ у 2006 р., проте в період з 2006 до 2008 р. обсяги виплачених відсотків мали тенденцію до різкого зниження до рівня близько 8,6 млн СПЗ, що можна пояснити поглибленням наслідків світової фінансово-економічної кризи. Після цього, одночасно з обсягами кредитування, відбулось зростання обсягів виплачених відсотків до рівня 160 млн СПЗ.

Рисунок 4

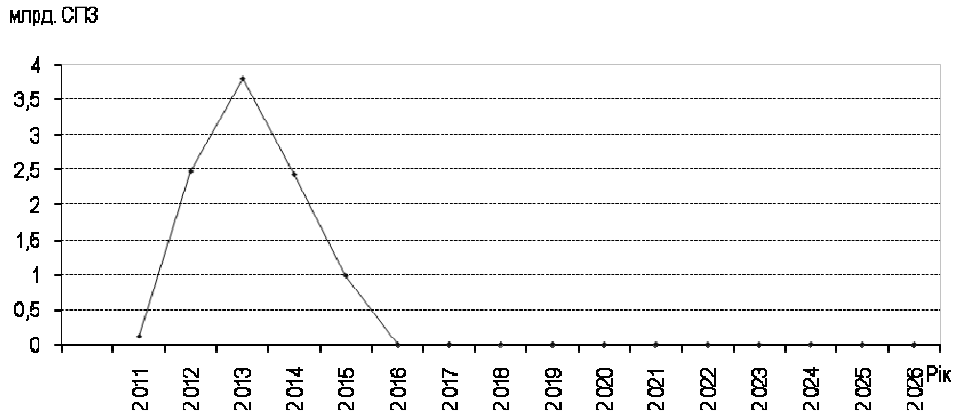
Загальна сума виплачених відсотків за кредитами України в МВФ [5]

Доволі неоднозначний вигляд, з точки зору обсягів та строків, мають розроблені МВФ прогнози щодо погашення основної суми зобов'язань України (рис. 5). За цим прогнозом, до 2016 р. Україна має виплатити понад 10 млрд СПЗ, а залишок суми боргу буде розподілено на наступні 10 років до 2026 р. на майже рівні частини (близько 6 млн СПЗ кожного року).

Рисунок 5

**Прогнозовані платежі погашення кредитів України в МВФ
у 2011–2026 рр. [6]**

Однак, зважаючи на доволі повільний вихід України з глибокої фази економічного спаду, скорочення доходів бюджету та збільшення видатків, погашення доволі значних сум боргу до 2016 р. є малоімовірним. Крім того, ця динаміка вже сьогодні вказує на значні обсяги зобов'язань, що мають бути погашеними Україною в наступні 15 років. Разом з цим, за умови, якщо в наступні 5 років основна сума боргу не буде виплаченою або навіть якщо ця виплата відбудеться, це може мати катастрофічні наслідки як для фінансової стійкості банківської системи, так і для економіки загалом, що пов'язано з тим, що в першому випадку будуть застосовані немінучі санкції проти нашої держави, а у другому – банківська система може постати перед реальною проблемою втрати своєї платоспроможності.

Емпіричне підтвердження гіпотези про негативний вплив, який здійснює на ФСБС збільшення кредитної залежності вітчизняної економіки від МВФ, було отримано за результатами аналізу взаємозв'язку між обсягами кредитів України перед МВФ (AOL_{IMF}) та показником Z -*statistic*, що використовують фахівці МВФ та Світового банку для характеристики рівня фінансової стійкості банківської системи: 1) щільність зв'язку – висока (коефіцієнт кореляції дорівнює $-0,792$), причому максимальний зв'язок спостерігається саме в рік отримання кредиту; 2) напрямок впливу – негативний:

$$Z\text{-statistic} = 48,12 - 2,53 \cdot 10^{-6} \cdot AOL_{IMF}.$$

Вихідні дані для побудови регресійного рівняння, що характеризує взаємозв'язок між даними показниками, представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка обсягів непогашених кредитів України до МВФ і показника Z-statistic, що характеризує рівень фінансової стійкості банківської системи України (складено на основі [7])

Роки	Обсяг непогашених кредитів України до МВФ, СПЗ	Z-statistic
2001	1520742147	37,74688
2002	1379993755	53,17628
2003	1235477090	44,40377
2004	1033677088	52,32662
2005	830851669	36,10273
2006	551876671	37,5237
2007	272901671	39,77947
2008	3057283337	49,95046
2009	7000000000	9,085084
2010	9250000000	15,35067

Таким чином, зростання кредитної заборгованості України перед МВФ несуттєве, але все ж таки зменшує фінансову стійкість її банківської системи, що зумовлює необхідність перегляду стратегічних орієнтирів при формуванні політики взаємодії України з МВФ.

Коефіцієнт кореляції дорівнює $-0,792$, що підтверджує обернений зв'язок між кредитуванням МВФ України і стійкістю її банківської системи, тобто підвищення рівня кредитування знижувало рівень фінансової стійкості банківської системи.

Іншим, не менш важливим, представником міжнародних фінансових організацій є **Світовий банк**, створений з метою надання фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються. Світовий банк розробляє рекомендації щодо підвищення рівня організації банківських систем різних країн та виділяє відповідні фінансові ресурси для збереження їх фінансової стійкості. *Міжнародний банк реконструкції та розвитку* є основною ланкою у структурі Групи Світового Банку.

Незважаючи на зовнішню подібність основних цілей МВФ та МБРР, їхня спрямованість є доволі різною. На відміну від МВФ, який функціонує для

сприяння розвитку гіпотетично будь-якої країни світу задля досягнення широкого спектра економічних цілей, МБРР є найбільшим кредитором у сфері надання позик для поживлення економічного розвитку країн, що розвиваються, тобто із середніми показниками доходів на душу населення. Інша відмінність між кредитами МВФ та МБРР полягає в тому, що умови кредитування МВФ є стандартизованими та надаються у вигляді відповідних кредитних режимів. Тоді як строки, ставки та обсяги кредитування Міжнародним банком реконструкції та розвитку залежать від умов конкретного кредитного проекту, що має бути реалізованим у певній державі. Однак варто зазначити, що для отримання позик від МБРР країна має бути членом МВФ.

Разом із цим, для надання кредитів МБРР, аналогічно до МВФ, висуває певні вимоги до країн-дебіторів, що, як правило, стосуються характеру обсягів і спрямування державної програми з реконструкції та розвитку національної економіки. Усі кредити, що надають країнам-членам, мають гарантувати їхні уряди. Специфічною рисою таких кредитів є покриття лише 30 % вартості проекту за рахунок коштів МБРР. При цьому переважну частку цих фінансових ресурсів найчастіше спрямовують на розвиток галузей державної інфраструктури, а саме: зв'язок, енергетику та транспорт.

Слід зауважити, що діяльність МБРР також знаходить низку негативних точок зору економістів, політиків і міжнародних експертів. Основна мета, яку проголосили засновники, базується на тому, що МБРР має бути ініціатором, а згодом й організатором направлення приватних інвестиційних ресурсів в економіку своїх країн-членів та створення в них сприятливого клімату та умов для таких інвестицій. Разом з тим, він повинен принципово уникати вкладення свого капіталу у проекти, що мають короткий строк окупності та значний рівень прибутковості на користь проектів з фінансування тих галузей економіки, що не є привабливими для приватних інвесторів, проте є пріоритетними для держав. Однак фактично МБРР почав активно втручатися у внутрішню політику та економічну ситуацію в країнах-дебіторах з метою захисту інтересів свого основного члена – США, для чого проводилося нав'язування відповідних програм розвитку та організовувався тиск на уряди. У результаті таких цілеспрямованих дій основною метою рекомендацій, технічних рад і консультацій МБРР було стимулювання сільського господарства та розвідування надр для нарощування обсягів видобутку корисних копалин з метою їх подальшого вивезення у промислово розвинені країни.

Таким чином, формально діяльність МБРР у сфері кредитування спрямовано на підвищення фінансової стійкості національних економік та банківських систем, що виражається в довгостроковому гарантованому фінансуванні певних галузей економіки. Проте, з іншого боку, вона веде до послаблення економічного потенціалу країни внаслідок цілеспрямованого втручання в її політико-економічну систему.

Група Світового банку не лише здійснює кредитування вітчизняної банківської системи, а й проводить низку аналітичних досліджень. Так, зокрема, з позиції оцінки фінансової стійкості банківської системи особливий інтерес становлять: 1) дослідження інвестиційних потоків в Україну; 2) дослідження портфеля вітчизняних цінних паперів; 3) глобальний індекс акцій агентства S & P; 4) дослідження фінансового сектора України: співвідношення між власним капіталом банків та їх активами; 5) динаміка відсоткових ставок на депозити та позики; 6) динаміка зростання обсягів кредитування домогосподарств до ВВП країни [8].

Виходячи з цього, для забезпечення фінансової стійкості національних банківських систем необхідні виважені рішення урядів та керівництв центральних банків щодо розширення співпраці зі Світовим банком, чітке розуміння можливих фінансових наслідків для країни та аналіз фінансових перспектив від такої співпраці.

Існування світової фінансової системи сьогодні неможливо уявити без стійких домовленостей як між державами безпосередньо, так і в межах політико-економічних угруповань, союзів та фінансових організацій. Пріоритетне місце серед *міжнародних договорів*, що регламентують діяльність комерційних банків і банківських систем, є Міжнародні конвергенції щодо виміру та вимог до капіталу, розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду під егідою Банку міжнародних розрахунків – Базель I, II, III [9].

Головною ідеєю зазначених угод є розробка єдиних вимог до розмірів регулятивних капіталів банків, що працюють на міжнародному фінансовому ринку. При цьому встановлюють нормативи щодо основного та додаткового банківського капіталу та їх адекватності. Особливу роль у трьох редакціях Базеля відведено оцінці кредитних та ринкових ризиків. У цьому контексті встановлюються вимоги як для урядів країн, що ратифікували угоди, так і окремо для банків. Кожна з редакцій є органічним продовженням та вдосконаленням попередньої на основі мінливих економічних процесів.

Одним з основних каналів впливу міжнародного економічного середовища на фінансову стійкість національних банківських систем є *міжнародний рух капіталу*. Він являє собою розміщення та функціонування фінансових ресурсів за кордоном, переважно з метою їх поступового відтворення та збільшення. Таким чином відбувається процес міжнародного розподілу та перерозподілу тимчасово вільного капіталу, що являє собою іноземні інвестиції. На сьогодні міжнародний рух капіталу є одним з найбільших джерел фінансових ресурсів як для найбільш розвинених, так і для високорозвинених країн. Крім того, він є одним з найголовніших інструментів впливу на фінансово-економічний простір країни й особливо на банківську систему, оскільки вона опосередковує будь-які фінансові операції та дедалі більше залучається у світові економічні процеси й інтегрується в міжнародну фінансову спільноту, значною мірою завдяки збільшенню частки іноземного капіталу у власному капіталі банків.

Аналогічно до впливу міжнародних фінансово-кредитних установ, що при наданні значних обсягів валютних позик можуть суттєво впливати не лише на фінансово-економічну, а й на політичну сферу, міжнародний рух капіталів спричиняє залежність резидентів країни-отримувача від характеру та спрямованості міжнародних фінансових потоків та до джерел фінансових ресурсів, а отже, і до їх власних коливань та можливих несприятливих процесів і явищ. Це означає наявність імовірності втрати резидентами ліквідності, платоспроможності або навіть банкрутства фактично лише під впливом зовнішньоекономічних факторів. *Особливо гостро це питання постає, якщо йдеться про банківську систему країни, у якій комерційні банки є основними інструментами розподілу капіталу, у тому числі іноземного.*

На перший погляд, можна зробити висновок, що розвиток міжнародного руху капіталу спричиняє фінансово-економічне зростання як країни-експортера, бо вона отримує додаткові економічні вигоди від більш ефективного використання власних фінансових ресурсів, так і для країни-експортера, яка отримує можливість розвитку певних секторів національної економіки, використовуючи при цьому відсутні або недостатні в неї фінансові ресурси. Проте, за більш детального розгляду, виявляється, що залучення додаткових іноземних інвестицій призводить до порушення фінансової стійкості держави, що особливо стосується її банківської системи. Внаслідок того, що рух капіталів відбувається на певних умовах та в певній валюті, промислово розвинені країни отримують можливість покриття певних проявів фінансової нестабільності (підвищення темпів інфляції, незбалансованість грошової маси в економіці тощо) за рахунок часткового перекладання їх на банківські системи країн-експортерів. Це зумовлює виникнення економічних дисбалансів в них та додаткового попиту на іноземні інвестиції, тобто виникнення боргової ями для експортерів.

Перспективи подальшого економічного розвитку міжнародної фінансової спільноти, а отже, і США на сьогодні є доволі незрозумілими. Це пов'язано з тим, що за оцінками міжнародних валютних організацій, лише 10–20 % загального обсягу доларів США, які беруть участь у міжнародному грошовому обороті, підкріплені реальними матеріальними цінностями. Тому фактично до 80 % усієї грошової маси в доларах США часто вважають інфляційною і це співвідношення стрімко зростає. Показово, що це також здійснює значний вплив і на національні валюти країн-експортерів капіталу, оскільки їхні курси та паритети у більшості випадків встановлюють із прив'язкою до долара, з використанням якого відбувається основна маса міжнародних фінансових розрахунків. Однак така політика для країн-експортерів капіталу є ефективною переважно в короткостроковому періоді. У довгостроковому періоді вона часто призводить до виникнення значних економічних дисбалансів, прикладами яких є іпотечна криза в США та подальше переростання її у світову фінансово-економічну кризу. У цьому контексті постає питання доцільності підтримки розвитку міжнародного руху капіталу.

Проте, незважаючи на явні недоліки, міжнародний рух капіталу також має і низку беззаперечних переваг – як для експортерів, так і для імпортерів капіталу. Дані переваги розкривають значні можливості не лише для організації фінансово-господарської діяльності, а й для фінансово-економічного та політичного впливу, що, у свою чергу, підкріплює фінансову стійкість держав, які підтримують інвестування фінансових ресурсів за кордон. Крім того, на відміну від кредитів міжнародних фінансово-кредитних та валютних організацій, які надають на основі певних умов з метою цільового використання, приватні інвестиції часто вимагають від уряду держави більш гнучких умов та адаптації певних принципів державного устрою (наприклад, нормативно-правової бази) під конкретні інвестиційні проекти. Це значною мірою впливає як на фінансову стійкість банківської системи держави, так і на економічну стабільність, а також, частково, на незалежність держави загалом. Проте часто приватні інвестиції можуть бути єдиним джерелом отримання інвестиційних ресурсів для фінансування тих галузей економіки, що на даному етапі можуть бути недостатньо розвиненими.

Таким чином, при розгляді необхідності залучення значних обсягів інвестиційних ресурсів уряд країни разом із центральним банком повинен проаналізувати фінансово-економічні наслідки, що можуть виникнути в економіці держави внаслідок впливу іноземних інвесторів через вкладений ними капітал.

Сьогодні дедалі більшої популярності серед фінансових аналітиків, потенційних інвесторів та міжнародних експертів набувають **кредитні рейтинги** – аналітичні оцінки кредитоспроможності та платоспроможності як окремих емітентів (банків, підприємств, міжнародних фірм), так і окремих регіонів та держав загалом, на основі яких роблять висновки про доцільність спрямування капіталу до цих об'єктів.

Світовий ринок фінансово-аналітичних послуг представлений значною кількістю як міждержавних, так і національних рейтингових агенцій та компаній, проте найбільш авторитетну точку зору щодо емітентів формують такі рейтингові агентства: **Standard & Poor's (S&P); Moody's Investors Service; Fitch Ratings**. Міжнародні рейтинги як України загалом (суверенні рейтинги), так і комерційних банків зокрема (кредитні рейтинги) є доволі низькими, що означає незначну інвестиційну привабливість вітчизняної фінансової системи. Незважаючи на неоднозначний вплив іноземного капіталу на банківську систему країн, варто зазначити, що слабка інвестиційна активність України спричиняє зниження фінансової стійкості банківської системи через недостатнє фінансування діяльності комерційних банків. У свою чергу, ефективне функціонування банків залежить не лише від внутрішньодержавних економічних умов, а і від зовнішнього фінансування. Крім того, більшість українських банків взагалі відмовляються від присвоєння їм кредитного рейтингу, що зумовлює зниження їхньої інвестиційної привабливості. Це, очевидно, створуватиме бар'єри для надходження капіталу з-за кордону та міжнародної фі-

нансової співпраці з іншими банківськими системами. Таким чином, кредитний рейтинг є доволі значним фактором впливу на фінансову стійкість банківської системи.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що, внаслідок впливу міжнародних фінансових відносин виникають додаткові загрози та можливість для забезпечення фінансової стійкості банківської системи (ФСБС). Саме тому у формуванні стратегічних напрямків реалізації зовнішньоекономічної політики України одним з пріоритетів має бути забезпечення національного фінансово-кредитного суверенітету та підтримки ФСБС України.

Крім того, перспективи співпраці України з МВФ, з точки зору забезпечення ФСБС, є доволі неоднозначними як для України, так і для МВФ. Формується так зване «замкнуте коло»: з одного боку, економіка України на сьогодні стала дуже залежною від фінансової допомоги МВФ, яка формально призначена для підтримки ФСБС, з іншого боку, незважаючи на задекларовані цілі та широкий спектр ініціатив МВФ, його діяльність не сприяє підвищенню стійкості, самостійності та розвитку банківської системи, а збільшує залежність національної економіки від зовнішніх кредитних потоків, веде до послаблення економічного потенціалу країни.

Якщо ж розглядати цю проблему з точки зору МВФ, то, зважаючи на доволі повільний вихід України з глибокої фази економічного спаду, скорочення доходів бюджету та збільшення видатків, доволі малоімовірними автор вважає розроблені МВФ прогнози щодо обсягів та строків погашення основної суми зобов'язань України. Це неминуче призведе до застосування відповідних штрафних санкцій та може мати катастрофічні наслідки як для ФСБС України, так і для економіки загалом.

Література

1. Рязанова Н. С. Міжнародні фінанси : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Н. С. Рязанова. – К. : КНЕУ, 2001. – 119 с.
2. Макро- і мікроекономічні складові розвитку [Текст] : монографія / В. С. Стельмах, А. О. Єпіфанов, І. В. Сало, І. І. Д'яконова, М. А. Єпіфанова. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 505 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.
4. Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою [Електронний ресурс] : положення НБУ від 23.05.2007 № 192. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0950-05>.

5. Transactions with the Fund / Data and Statistics [Electronic resource] / International Monetary Fund.– Regime of access :<http://www.imf.org/external>.
6. Ukraine: Projected Payments to the IMF / Data and Statistics [Electronic resource] / International Monetary Fund. – Regime of access : <http://www.imf.org/external/np/fin/tad/extforth.aspx?memberkey1=993&date1key=2011-08-31&category=forth&year=2011>.
7. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>.
8. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldbank.org>.
9. Офіційний сайт Базельського комітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>.
10. Іваницька О. М. Державне регулювання фінансових ринків в Україні у посткризовий період / О. М. Іваницька // Фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 35–43.
11. Тысячникова Н. А. Перспективы и приоритеты развития банковского надзора в Российской Федерации с учетом современных международных стандартов : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / Тысячникова Наталья Александровна. – М., 2008. – 200 с.

Стаття надійшла до редакції 12 лютого 2013 р.